

Armenius Zalaces cunctis narratur ephēbis
 mollior ardenti sese indulsisse tribuno. 165
 aspice quid faciant commercia: uenerat obses,
 hic fiunt homines. nam si mora longior urbem
 †indulsit† pueris, non umquam derit amator.
 mittentur bracae, cultelli, frena, flagellum:
 sic praetextatos referunt Artaxata mores. 170

SATVRA III

QVAMVIS digressu ueteris confusus amici
 laudo tamen, uacuis quod sedem figere Cumis
 destinet atque unum ciuem donare Sibyllae.
 ianua Baiarum est et gratum litus amoeni
 secessus. ego uel Prochytam praepono Suburae; 5
 nam quid tam miserum, tam solum uidimus, ut non
 deterius credas horrere incendia, lapsus
 tectorum adsiduos ac mille pericula saeuae
 urbis et Augusto recitantes mense poetas?
 sed dum tota domus raeda componitur una, 10
 substitit ad ueteres arcus madidamque Capenam.
 hic, ubi nocturnae Numa constituebat amicae
 (nunc sacri fontis nemus et delubra locantur
 Iudaeis, quorum cophinus fenumque supellex;
 omnis enim populo mercedem pendere iussa est 15
 arbor et eiectis mendicat silua Camenis),
 in uallem Egeriae descendimus et speluncas
 dissimiles ueris. quanto praesentius esset
 numen aquis, uiridi si margine cluderet undas

168 indulsit *ut soloecum adnotauit Housman: indulget Clausen, Class. Rev. N.S. i (1951), 73* non umquam *VΦ*: non numquam *PU*: numquam *A*

6-13 *exhibet Arou.* 18 praesentius *V sicut coni. Grangaeus: praestantius ΦΣ et (aestantius in ras. P²) P* 19 aquis *P: aquae VΦ*

IVVENALIS

herba nec ingenuum uiolarent marmora tofum. 20
 hic tunc Vmbricius 'quando artibus' inquit 'honestis
 nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum,
 res hodie minor est here quam fuit atque eadem cras
 deteret exiguis aliquid, proponimus illuc
 ire, fatigatas ubi Daedalus exiit alas, 25
 dum noua canities, dum prima et recta senectus,
 dum superest Lachesi quod torqueat et pedibus me
 porto meis nullo dextram subeunte bacillo.
 cedamus patria. uiuant Artorius istic
 et Catulus, maneant qui nigrum in candida uertunt, 30
 quis facile est aedem conducere, flumina, portus,
 siccandam eluuiem, portandum ad busta cadauer,
 et praebere caput domina uenale sub hasta.
 quondam hi cornicines et municipalis harenae
 perpetui comites notaeque per oppida buccae 35
 munera nunc edunt et, uerso pollice uulgas
 cum iubet, occidunt populariter; inde reuersi
 conducunt foricas, et cur non omnia? cum sint
 quales ex humili magna ad fastigia rerum
 extollit quotiens uoluit Fortuna iocari. 40
 quid Romae faciam? mentiri nescio; librum,
 si malus est, nequeo laudare et poscere; motus
 astrorum ignoro; funus promittere patris
 nec uolo nec possum; ranarum uiscera numquam
 inspexi; ferre ad nuptam quae mittit adulter, 45
 quae mandat, norunt alii; me nemo ministro
 fur erit, atque ideo nulli comes exeo tamquam
 mancus et extinctae corpus non utile dextrae.

32 *redit R* 35-92 *exhibet Arou.* 35-93 *laceros exhibet Aurel.*
 37 *cum RVAU Arou. et ut uid. Aurel.: qum P: quem Φ. quom subesse*
suspiciatus est Ribbeck. cf. vi. 153, 369, vii. 61, xiii. 54, xvi. 29, Pers. i. 74
iubet PRTUZ Arou. Σ: lubet K: libet VAGHLO 48 *extincta . . .*
dextra Eremita

quis nunc diligitur nisi conscius et cui feruens
 aestuat occultis animus semperque tacendis? 50
 nil tibi se debere putat, nil conferet umquam,
 participem qui te secreti fecit honesti.
 carus erit Verri qui Verrem tempore quo uult
 accusare potest. tanti tibi non sit opaci
 omnis harena Tagi quodque in mare uoluitur aurum, 55
 ut somno careas ponendaque praemia sumas
 tristis et a magno semper timearis amico.

quae nunc diuitibus gens acceptissima nostris
 et quos praecipue fugiam, properabo fateri,
 nec pudor obstabit. non possum ferre, Quirites, 60
 Graecam urbem. quamuis quota portio faecis Achaei?
 iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes
 et linguam et mores et cum tibicine chordas
 obliquas nec non gentilia tympana secum 65
 uexit et ad circum iussas prostare puellas.
 ite, quibus grata est picta lupa barbara mitra.
 rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
 et cœromatico fert niceteria collo.
 hic alta Sicyone, ast hic Amydone relictâ,
 hic Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis, 70
 Esquillas dictumque petunt a uimine collem,
 uiscera magnarum domuum dominique futuri.
 ingenium.uelox, audacia perdita, sermo
 promptus et Isaco torrentior. ede quid illum
 esse putes. quemuis hominem secum attulit ad nos: 75
 grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
 augur, schoenobates, medicus, magus, omnia nouit
 Graeculus esuriens: in caelum iusseris ibit.

58 nunc *PRVO Arou. Aurel.*: non Φ 61 achaei Φ *Aurel.*: achaeae
PRVOU Arou. 67 trechedipna *similiaue PRV Arou.*: rechedipna Φ
 78 iusseris *R Φ Prisc. G.L.K.* iii. 247: miseris *PV Arou. uersum om. Aurel.*

IVVENALIS

in summa non Maurus erat neque Sarmata nec Thrax
 qui sumpsit pinnas, mediis sed natus Athenis. 80
 horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
 signabit fultusque toro meliore recumbet,
 aductus Romam quo pruna et cottana uento?
 usque adeo nihil est quod nostra infantia caelum
 hausit Auentini baca nutrita Sabina? 85
 quid quod adulandi gens prudentissima laudat
 sermonem indocti, faciem deformis amici,
 et longum inualidi collum ceruicibus aequat
 Herculis Antaeum procul a tellure tenentis,
 miratur uocem angustam, qua deterius nec 90
 ille sonat quo mordetur gallina marito?
 haec eadem licet et nobis laudare, sed illis
 creditur. an melior cum Thaida sustinet aut cum
 uxorem comoedus agit uel Dorida nullo
 cultam palliolo? mulier nempe ipsa uidetur, 95
 non persona, loqui: uacua et plana omnia dicas
 infra uentriculum et tenui distantia rima.
 nec tamen Antiochus nec erit mirabilis illic
 aut Stratocles aut cum molli Demetrius Haemo:
 natio comoeda est. rides, maiore cachinno 100
 concutitur; flet, si lacrimas conspexit amici,
 nec dolet; igniculum brumae si tempore poscas,
 accipit endromidem; si dixeris "aestuo," sudat.
 non sumus ergo pares: melior, qui semper et omni
 nocte dieque potest aliena sumere uultum 105
 a facie, iactare manus laudare paratus,

79 in summa *PSR Arou.*: ad summam *VΦ Aurel. Σ*: in summam *Knocbe*
 82 signabit *PRAOZ Arou.*: signauit *VΦ et ut uid. Aurel.* recumbet
PRVHKUZ Arou.: recumbit *AGLOT*: resedit *Aurel.* 94 pullo
Buchner 95-96 mulier — loqui *del. Jachmann* 101 conspexit
PRΦ: aspexit *V* 104 *del. Jabn. sed cf. Mart. ix. 62. 1-2* 105 aliena
PRV sicut con. Markland: alienum *Φ*

si bene ructauit, si rectum minxit amicus,
 si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.
 praeterea sanctum nihil †aut† ab inguine tutum,
 non matrona laris, non filia uirgo, nec ipse 110
 sponsus leuis adhuc, non filius ante pudicus.
 horum si nihil est, auiam resupinat amici.
 [scire uolunt secreta domus atque inde timeri.]
 et quoniam coepit Graecorum mentio, transi
 gymnasia atque audi facinus maioris abollae. 115
 Stoicus occidit Baream delator amicum
 discipulumque senex ripa nutritus in illa
 ad quam Gorgonei delapsa est pinna caballi.
 non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
 Protogenes aliquis uel Diphilus aut Hermarchus, 120
 qui gentis uitio numquam partitur amicum,
 solus habet. nam cum facilem stillauit in aurem
 exiguum de naturae patriaeque ueneno,
 limine summoueor, perierunt tempora longi
 seruitii; nusquam minor est iactura clientis. 125
 quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
 pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
 currere, cum praetor lictorem inpellat et ire
 praecipitem iubeat dudum uigilantibus orbis,
 ne prior Albinam et Modiam collega salutet? 130
 diuitis hic seruo cludit latus ingenuorum
 filius; alter enim quantum in legione tribuni
 accipiunt donat Caluinae uel Catienae,
 ut semel aut iterum super illam palpitet; at tu,

109 aut Φ : *om.* PR: auct V: atque* (s *eras.*) U: est A Laur. S. Marci
 234: est nec uel est et uel est uel *codd. recentiores*: aut tibi Housman
 110 nec VU: neque PR Φ 112 auiam PRVOT Σ : aulam Φ 113 *del.*
Pinzger 117 discipulamque F. Ritter. cf. Σ ad vi. 552 120 her-
 marcus PR: heremarchus V: herimarchus *peiorane* Φ 130 et PR Φ :
 aut VH 131 seruo PRVK Σ : serui Φ 134 aut PV: atque R Φ

IVVENALIS

cum tibi uestiti facies scorti placet, haeres 135
 et dubitas alta Chionen deducere sella.
 da testem Romae tam sanctum quam fuit hospes
 numinis Idaei, procedat uel Numa uel qui
 seruauit trepidam flagranti ex aede Mineruam:
 protinus ad censum, de moribus ultima fiet 140
 quaestio. “quot pascit seruos? quot possidet agri
 iugera? quam multa magnaue paropside cenat?”
 quantum quisque sua nummorum seruat in arca,
 tantum habet et fidei. iures licet et Samothracum
 et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper 145
 creditur atque deos dis ignoscentibus ipsis.
 quid quod materiam praebet causasque iocorum
 omnibus hic idem, si foeda et scissa lacerna,
 si toga sordidula est et rupta calceus alter
 pelle patet, uel si consuto uolnere crassum 150
 atque recens linum ostendit non una cicatrix?
 nil habet infelix paupertas durius in se
 quam quod ridiculos homines facit. “exeat” inquit,
 “si pudor est, et de puluino surgat equestri,
 cuius res legi non sufficit, et sedeant hic 155
 lenonum pueri quocumque ex fornice nati,
 hic plaudat nitidus praeconis filius inter
 pinnirapi cultos iuuenes iuuenesque lanistae.”
 sic libitum uano, qui nos distinxit, Othoni.
 quis gener hic placuit censu minor atque puellae 160
 sarcinulis inpar? quis pauper scribitur heres?
 quando in consilio est aedilibus? agmine facto
 debuerant olim tenues migrasse Quirites.
 haut facile emergunt quorum uirtutibus obstat

156 ex PR: om. V Vat. 3286: in Φ 157 nitidus Lond. mus. Brit.
 Reg. 15 B XVIII sicut con. Markland: nitidi PRVΦ 158 iuuenesque
 PRVAOK: iuuenemque Φ

res angusta domi, sed Romae durior illis 165
 conatus: magno hospitium miserabile, magno
 seruorum uentres, et frugi cenula magno.
 fictilibus cenare pudet, quod turpe negabis
 translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam
 contentusque illic Veneto duroque cucullo. 170
 pars magna Italiae est, si uerum admittimus, in qua
 nemo tógam sumit nisi mortuus. ipsa dierum
 festorum herboso colitur si quando theatro
 maiestas tandemque redit ad pulpita notum
 exodium, cum personae pallentis hiatum 175
 in gremio matris formidat rusticus infans,
 aequales habitus illic similesque uidebis
 orchestram et populum; clari uelamen honoris
 sufficiunt tunicae summis aedilibus albae.
 hic ultra uires habitus nitor, hic aliquid plus 180
 quam satis est interdum aliena sumitur arca.
 commune id uitium est: hic uiuimus ambitiosa
 paupertate omnes. quid te moror? omnia Romae
 cum pretio. quid das, ut Cossum aliquando salutes,
 ut te respiciat clauso Veiiénto labello? 185
 ille metit barbam, crivem hic deponit amati;
 plena domus libis uenalibus: accipe et istud
 fermentum tibi habe. praestare tributa clientes
 cogimur et cultis augere peculia seruis.
 quis timet aut timuit gelida Praeneste ruinam 190
 aut positis nemorosa inter iuga Volsiniis aut
 simplicibus Gabiis aut proni Tiburis arce?
 nos urbem colimus tenui tibicine fultam

168 negabis *PRVΣ sicut coni. Hadr. Valesius*: negauit Φ : negacit *T*
 186 amati Φ : amatum *PRV*: amatus *Ruperti* 187 libis *VL Valla*:
 libris *PSRΦ. cf. ix. 109* istud *PRVOU*: illud Φ 188 praestare
PSRV: praestant Φ

IVVENALIS

magna parte sui; nam sic labentibus obstat
 uilicus et, ueteris rimae cum textit hiatum, 195
 securos pendente iubet dormire ruina.
 uiuendum est illic, ubi nulla incendia, nulli
 nocte metus. iam poscit aquam, iam friuola transfert
 Vcalegon, tabulata tibi iam tertia fumant:
 tu nescis; nam si gradibus trepidatur ab imis, 200
 ultimus ardebit quem tegula sola tuetur
 a pluuiā, molles ubi reddunt oua columbae.
 lectus erat Cordo Procula minor, urceoli sex
 ornamentum abaci, nec non et paruulus infra
 cantharus et recubans sub eodem marmore Chiron, 205
 iamque uetus Graecos seruabat cista libellos
 et diuina opici rodebant carmina mures.
 nil habuit Cordus, quis enim negat? et tamen illud
 perdidit infelix totum nihil. ultimus autem
 aerumnae cumulus, quod nudum et frustra rogantem 210
 nemo cibo, nemo hospitio tectoque iuuabit.
 si magna Asturici cecidit domus, horrida mater,
 pullati proceres, differt uadimonia praetor.
 tum gemimus casus urbis, tunc odimus ignem.
 ardet adhuc, et iam accurrit qui marmora donet, 215
 conferat inpensas; hic nuda et candida signa,
 hic aliquid praeclarum Euphranoris et Polycliti,
 haec Asianorum uetera ornamenta deorum,
 hic libros dabit et forulos mediamque Mineruam,
 hic modium argenti. meliora ac plura reponit 220

203 cordo *U*: codro *VΦ Prisc. G.L.K.* ii. 219. cordo — sex *om. PR. cf. i. 2*
 208 cordus *U*: cordrus *V*: codrus *PRΦ* 210 aerumnae *VΦ*: aerumnae
 est *PRAO Sang.* frustra *OTZE*: frustra *PRVΦ Sang. Σ* 212 asturici
PSRVU: asturi *Φ* 214 tum *PSROZ Sang.*: tunc *VΦ. cf. vi. 270,*
vii. 96 215 accurrit *PRV*: occurrit *Φ* 218 haec asianorum
PSRΣ: hic asianorum *VO Valla sicut coni. Ruperti*: faecasianorum
similiae Φ: phaecasianorum *U*: phaecasiatorum *C. Valesius*

Persicus orborum lautissimus et merito iam
 suspectus tamquam ipse suas incenderit aedes.
 si potes auelli circensibus, optima Sorae
 aut Fabrateriae domus aut Frusinone paratur
 quanti nunc tenebras unum conducis in annum. 225
 hortulus hic puteusque brevis nec reste mouendus
 in tenuis plantas facili diffunditur haustu.
 uiue bidentis amans et culti uilicus horti
 unde epulum possis centum dare Pythagoreis.
 est aliquid, quocumque loco, quocumque recessu, 230
 unius sese dominum fecisse lacertae.
 plurimus hic aeger moritur uigilando (sed ipsum
 languorem peperit cibus imperfectus et haerens
 ardenti stomacho); nam quae meritoria somnum
 admittunt? magnis opibus dormitur in urbe. 235
 inde caput morbi. raedarum transitus arto
 uicorum in flexu et stantis conuicia mandrae
 eripient somnum Druso uitulisque marinis.
 si uocat officium, turba cedente uehetur
 diues et ingenti curret super ora Liburna 240
 atque obiter leget aut scribet uel dormiet intus;
 namque facit somnum clausa lectica fenestra.
 ante tamen ueniet: nobis properantibus obstat
 unda prior, magno populus premit agmine lumbos
 qui sequitur; ferit hic cubito, ferit assere duro 245
 alter, at hic tignum capiti incutit, ille metretam.
 pingua crura luto, planta mox undique magna
 calor, et in digito clauus mihi militis haeret.

224 paratur *PRV*: paretur Φ 227 diffunditur *V\Phi Seru. in Georg.*
 iv. 115; defunditur *PSROU* 232 ipsum *PRV\Phi*: illum *Vat. Reg.*
 2029, *Prisc. G.L.K.* ii. 409, 427, iii. 233 234 quem *Hadr. Valesius*
 240 liburna *PSRTU\S*: liburnae *V*: liburno $\Phi\Sigma$ 242 *del. Pinzger*
 246 tignum *PRVGO*: lignum Φ

IVVENALIS

nonne uides quanto celebretur sportula fumo?
 centum conuiuiae, sequitur sua quemque culina. 250
 Corbulo uix ferret tot uasa ingentia, tot res
 inpositas capiti, quas recto uertice portat
 seruulus infelix et cursu uentilat ignem.
 scinduntur tunicae sartae modo, longa coruscat
 serraco ueniente abies, atque altera pinum 255
 plaustra uehunt; nutant alte populoque minantur.
 nam si procubuit qui saxa Ligustica portat
 axis et euersum fudit super agmina montem,
 quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
 inuenit? obtritum uolgi perit omne cadauer 260
 more animae. domus interea segura patellas
 iam lauat et bucca foculum excitat et sonat unctis
 striglibus et pleno componit lintea guto.
 haec inter pueros uarie properantur, at ille
 iam sedet in ripa taetrumque nouicius horret 265
 porthmea nec sperat caenosi gurgitis alnum
 infelix nec habet quem porrigat ore trientem.
 respice nunc alia ac diuersa pericula noctis:
 quod spatium tectis sublimibus unde cerebrum
 testa ferit, quotiens rimosa et curta fenestris 270
 uasa cadant, quanto percussum pondere signent
 et laedant silicem. possis ignauus haberi
 et subiti casus inprouidus, ad cenam si
 intestatus eas: adeo tot fata, quot illa
 nocte patent uigiles te praetereunte fenestrae. 275
 ergo optes uotumque feras miserabile tecum,
 ut sint contentae patulas defundere pelues.
 ebrius ac petulans, qui nullum forte cecidit,
 dat poenas, noctem patitur lugentis amicum
 Pelidae, cubat in faciem, mox deinde supinus: 280

259 de *AHKTZ*: c *PRVGO* et ut *uid.* L: et *U Vat.* 3286

[ergo non aliter poterit dormire; quibusdam]
 somnum rixa facit. sed quamuis improbus annis
 atque mero feruens cauet hunc quem cocchina laena
 uitari iubet et comitum longissimus ordo,
 multum praeterea flammularum et aenea lampas. 285
 me, quem luna solet deducere uel breue lumen
 candelae, cuius dispenso et tempero filum,
 contemnit. miserae cognosce prohoemia rixae,
 si rixa est, ubi tu pulsas, ego uapulo tantum.
 stat contra starique iubet. parere necesse est; 290
 nam quid agas, cum te furiosus cogat et idem
 fortior? "unde uenis" exclamat, "cuius aceto,
 cuius conche tumes? quis tecum sectile porrum
 sutor et elixi ueruecis labra comedit?
 nil mihi respondes? aut dic aut accipe calcem. 295
 ede ubi consistas: in qua te quaero proseucha?"
 dicere si temptes aliquid tacitusue recedas,
 tantumdem est: feriunt pariter, uadimonia deinde
 irati faciunt. libertas pauperis haec est:
 pulsatus rogat et pugnis concisus adorat 300
 ut liceat paucis cum dentibus inde reuerti.
 nec tamen haec tantum metuas; nam qui spoliat te
 non derit clausis domibus postquam omnis ubique
 fixa catenatae siluit compago tabernae.
 interdum et ferro subitus grassator agit rem: 305
 armato quotiens tutae custode tenentur
 et Pomptina palus et Gallinaria pinus,
 sic inde huc omnes tamquam ad uiuaria currunt.
 qua fornace graues, qua non incude catenae?
 maximus in uinclis ferri modus, ut timeas ne 310

281 *del. Heinecke* 288 prohoemia *PRV*: praemia Φ 293 conche
PSRVUΣ: concha Φ . *cf.* xiv. 131 295 *post* 296 *collocauit*
Pinzger

IVVENALIS

uomer deficiat, ne marra et sarcula desint.
 felices proauorum ataus, felicia dicas
 saecula quae quondam sub regibus atque tribunis
 uiderunt uno contentam carcere Romam.

his alias poteram et pluris subnectere causas, 315
 sed iumenta uocant et sol inclinat. eundum est;
 nam mihi commota iamdudum mulio uirga
 adnuit. ergo uale nostri memor, et quotiens te
 Roma tuo refici properantem reddet Aquino,
 me quoque ad Heluinam Cererem uestramque Dianam 320
 conuerte a Cumis. saturarum ego, ni pudet illas,
 auditor gelidos ueniam caligatus in agros.'

SATVRA IV

Ecce iterum Crispinus, et est mihi saepe uocandus
 ad partes, monstrum nulla uirtute redemptum
 a uitiiis, aegrae solaque libidine fortes
 deliciae, uiduas tantum aspernatus adulter.
 quid refert igitur, quantis iumenta fatiget 5
 porticibus, quanta nemorum uectetur in umbra,
 iugera quot uicina foro, quas emerit aedes
 [nemo malus felix, minime corruptor et idem]
 incestus, cum quo nuper uitata iacebat
 sanguine adhuc uiuo terram subitura sacerdos? 10
 sed nunc de factis leuioribus. et tamen alter
 si fecisset idem caderet sub iudice morum;

311 marra *PRVA*: marrae Φ 317 incipit *F* 321 conuerte
PR: conuelle *V* Φ 322 auditor *PRVF*: adiutor Φ
 3 aegrae *PSRV* Σ : aeger Φ fortes *PRVF* Σ : fortis *S* Φ 4 deliciae
 uiduas *PRV* et ut uid. Σ : delicias uiduae Φ aspernatus *VKZ*: sperna-
 tus *F*: aspernatur Φ : spernatur *PSRA* 8 del. *Jahn* 9 uitata Φ :
 uitata *PSR* Σ : uitata *VAF**T*